

ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА

АСЕНОВАТА КОЛОНА

chitanka.info

Ще отидеш в града — приказка през някоя късна есен, когато Янтра лениво влачи зелените си води, а може би през ранна пролет, когато Царевец е обсипан с уханни теменужки и синчец, а сливите са вече нацъфтели покрай зидовете на възстановения крепостен обръч, като ято бели облаци. И все така зачарован, като неизменно верен поклонник, ще пребродиш, кътче по кътче, всички познати любими места. Със затаен дъх ще спреш пред всяка нова разкопка, излязла на бял свят след вековна забрава.

Разглеждаш всяка изровена колона, всяка стена, израсла малко повече, откогато си я виждал последния път. И нетърпеливо въздишаш за часа, когато ще видиш възстановен целият комплекс, в цялото му величие и стройна единност.

Вечер съзерцаваш силуета на Балдуиновата кула — романтично видение сред лунната светлина, — ще слушаш унесен равната песен на реката с отразения вълшебен град в нея, внезапно сепван от грохота на минаващия по моста влак, а рано сутринта ще бързаш да използват последните си търновски часове, разкъсван от влечения, които те мамят в противоположни посоки.

Дали да отскочиш до Арбанаси и се опиеш от широкия кръгозор, който се разстила пред Петропавловския манастир, дали да се отправиш към севлиевското шосе, гдето сред някогашните лозя е възстановена прочутата „колиба“ на Никола Габровски, дали да разгледаш новата част на града, която ни пленява с бляскавите си очертания към бъдещето, или да се върнеш отново по пътеките на миналото и преклониш чело пред лобното място на Бачо Киро, Иван Семерджиев и Цанко Дюстабанов, да се спреш и пред бронзовите изваяния на българския воин, паднал в борби за свобода, да подириш чудната фасада на хана, който хаджи Николи поръчал преди повече от сто години на уста Колю Фичето — единствена по оригиналната си хубост, да надникнеш в дома на легендарната баба Мота, търновската баба Тонка, където се е крил Левски...

Колко паметници има този град! От колко епохи...

Колко култури, наслоени пласт върху пласт през хилядолетията: тракийска, римска, славянобългарска, са оставили следи върху Царевец...

Тръгваш към музея и не можеш да не се спреш за миг и преклониш глава пред паметника, който признателното потомство

издигнало за стогодишнината на Велчовата завера.

Четеш, едно по едно, имената на всички тия българи, събрани от всички краища, но, сгрънати от един пламък; Велчо Атанасов Джамджията от Търново, Иван Йонков от Враца, капитан Георги Мамарчов от Котел, майстор Димитър от София, даскал Андон Никопит от Македонския край... И толкова други.

Слънцето и бистрият въздух мамят нагоре към Трапезица, към Света гора, към Преображенския манастир, ала нетърпеливите ти стъпки неизменно тръгват надолу към моста, към Асенова махала, към реката. Спираш пред каменната ограда и слизаш по стъпалата към обраслото в зеленина дворче, с трепет заставаш пред старинната порта. И винаги с ново вълнение престъпяш прага. Влизаш. За кой път?

По какво чудо, след толкова века безжалостни опустошения, се е запазила тази колона от синкав мрамор? Жадно дириш вълшебната плетеница на древните букви, погалваш гладкия камък, отново разчиташ скъпоценните слова, които знаеш наизуст.

А около пазителката на старината, мълчаливо стаени, ученици, туристи, свои и чуждоземци, слушат прехласнати това, което им разправя за историята на черквата, за надписа на колоната, за Иван Асена...

В този надпис е дадена историята на втората българска държава в най-величавото ѝ постижение. Това е историята на българския народ, възплътил с победата при Клокотница възделенията на всички свои поколения, от Аспаруха до втория Асен.

Иван Асен пожелал да създаде храм, в който да събере всички спомени, които сочат най-ценното от всичко постигнато в старите времена.

Храм-паметник.

Затова в новата черква край Янтра той пренесъл колони от Плиска и Преслав. Една от тях била Крумовата, която победоносният хан донесъл като славен трофей от похода си до Родосто. Втората била Омуртаговата, с която големият строител съобщавал в надписа с гръцки букви (тогава още не били родени Кирил, Методий и Климент) за построяването на новия си дворец:

„Хан ювиги Омуртаг, обитавайки в стария си дом, направи преславен дом на Дунава. И като измери земята между двата всеславни дома, направи в средата могила; от самата среда на могилата до моя

стар аул има 20 000 разтега. Споменатата могила е всеславна. И като измериха земята, направих тези писмена. Човек и добре да живее пак умира и друг се ражда. Нека роденият по-късно, като разгледа тези писмена, да си спомни за този, който ги е направил. Името на владетеля е Омуртаг хан ювиги. Дано бог му даде да проживее сто години.“

Край тези славни паметници Иван Асен поставил нови колони от сивкавосребрист мрамор. Гладкият камък мамел с блясъка си да бъде изписан с букви, които да вестяват нови велики събития. Едва ли, когато е наглеждал строежа на този пантеон, Асен втори е подозирал, че било твърде близо времето, когато и той щял да увековечи името си с най-голямата победа на българите. Още преди да се довърши стенописването на новата черква, епирският владетел, кир Тодор Комнин, вероломно нарушил съюзния си договор с българите и ги нападнал ненадейно.

Убеден в справедливостта на своя гняв Иван Асен скъсал пергамента с нарушения мирен договор, забол го на върха на копието си и казал:

— Това е моето знаме!

Известието за коварното нападение станало в деня, когато на стенния календар в черквата изписвали подвизите на Свети 40 мъченици. И стенописът бил спрял на този четириъгълник. А победата при Клокотница, в която Иван Асен разбил войските на Тодор Комнин и го пленил с всичките му боляри и цялото му семейство, станала на 22 март — деня на свети четиридесет мъченици.

Затова в тяхна чест Иван Асен нарекъл новата черква паметник на тяхно име. Наскоро край двата древни надписа, на Крума и Омуртага, връз една от новите колони се явил нов надпис — за Асеновата победа.

За пръв път българите, които вече пет века пъшкали под турската робия, узнали за надписа, когато през 1860 година Раковски го напечатал в книгата си „Няколко речи о Асеню первому, великому царю българскому и синуму Асеню второму“. Надписът вдъхновил Николай Павлович да направи две литографии за книгата, издадена в Белград: образа на цар Асен I и победата при Клокотница. Към тях бил прибавен и изящен отпечатък на самия надпис.

Веднъж старият шейх на черквата, обърната в джамия, обяснил на двама любопитни чужденци, които влезли като лекари в непристъпното му жилище, за да церят болната му кадъна и поискали да разгледат старината:

„Ние наричаме този надпис «джиневис», генуезки или латински. Но аз мисля, че той е стар български надпис и го считам като свещена останка за сегашната рая, която някой ден може пак да си я възвърне, ако нашите отстъпления от духа на Корана и неговите заповеди прелеят чашата на Пророка...“

Шейхът не подозирал, че един от двамата лекари е българин. Д-р Христо Даскалов успял да си направи препис от драгоценния надпис и го дал на Раковски. Книгата „Няколко речи о Асеню...“ се пръснала из цялата българска земя. Народът я грабел и четял с горещо увлечение. И зачакал с още по-горещо упование часа на свободата. Защото овчарчетата, които се промъквали до Царевец, разправяли, че брястът край срутените дворци бил отново изкълнил. А легендата разправяли, че някога, като напущал горящия Царевец, близък на цар Иван Шишман взел една догаряща главня, паднала до него от сриващите се сгради, забил я в пръстта и казал:

„Свърши се вече! Когато се разделени тази главня, тогава ще се възобнови българското царство!“

Людете приближават с благоговейни стъпки. Тя е там. Наистина е там — запазената по чудо Асенова колона. И прекрасната плетеница на старинните букви говори с лъха на смирено величие и горда сдържаност. С езика на Иван Асена:

„В лято 1230, индикт 3-ти, аз Иван Асен, в Христа бога верен цар и самодържец на българите, син на стария Асен цар, издигнах из основи и с ръкопис украсих докрай пречестната тази църква в името на светите 40 мъченици, с помощта на които в дванадесетата година от царуването си, в която година се изписваше този храм, излязох на бран в Романия и разбих гръцката войска, а самия цар кир Тодор Комнин взех в плен с всичките му боляри. И цялата му земя от Одрин и до Драч превзех, гръцка, още и арбанашка и сръбска. А пък градовете, които се намират около Цариград и самия град владееха фрзите, но и те се повинуваха под десницата на моето царство, понеже нямаха друг

цар освен мене и благодарение на мене съществуваха, тъй като бог така повели, понеже без него ни дело, ни слово се изпълва. Нему слава веќеки, амин.“

Може гръцки владика да е изгорил цялата патриаршеска Търновска библиотека. Може камък върху камък да не е останал от величествените палати на Крума и Омуртага. Може бури, огън и земетръси да са изтривали безброй пъти всичко българско от лицето на земята.

Но пантеонът със скъпоценните колони стои в Търново — дар на съдбата. Те напомнят велико минало и вещаят честито бъдеще.

За да свържат в едно тринадесет века българска история.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.